

**DEDE KORKUT KİTABI'NDA YAPI, İDEOLOJİ VE YARATIM -
DRESDEN VE VATIKAN NÜSHALARININ MUKAYESELİ BİR
İNCELEMESİ- KİTABI ÜZERİNE ERGÜN VEREN'İN
YAZISINA CEVAP**

Gürol Pehlivan*

Ergün Veren, Selçuk Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları* dergisinin Güz 2016 tarihli 40. sayısında esasını doktora tezimin teşkil ettiği *Dede Korkut Kitabı'nda Yapı, İdeoloji ve Yaratım –Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi-* isimli kitabım için bir tanıtma-eleştiri yazısı yayımladı. Öncelikle, kendisine çalışmam hakkında kullandığı hoş ifadeler için teşekkür ederim. Ancak Veren'in yazısı doğal olarak sadece teşekkür içermiyor. Birtakım noktalarda da çalışmama bazı eksiklikler yakıştırıyor, bir-iki konuya dikkat çekme çabasında bulunuyor ve bunları yapayım derken, aynı zamanda maalesef ciddi dikkatsizlikler sergiliyor. Hatta yer yer çalışmama gölge düşüren iddialarda bulunuyor. Bu sebeple kendisine bu yazıyla cevap verme lüzumu hissettim. Esasen cevap yazma kararımı 30. 12. 2016 tarihinde bu dergiye iletmiş ve 02. 01. 2017 tarihinde "*Çalışmanızı değerlendirmekten şeref duyuyoruz.*" cevabıyla isteğim olumlu karşılanmıştı. Bunun üzerine yazımı 10. 03. 2016 tarihinde *Türkiyat Araştırmaları* dergisinin sitesine yükledim ve aynı gün sistemden yazımın alındığına dair bir e-posta aldım. Ancak derginin 41. sayısı yayımlandığı hâlde cevabım burada çıkmadı. Konuyla ilgili olarak derginin adresine 20. 04. 2017 tarihinde bir e-posta attım. Ancak herhangi bir cevap alamadım. Yaklaşık bir ay bekledikten sonra, telefon yoluyla dergi ilgililerinden birine ulaşabildim ve yazımın akıbetini sordum. Yayın kurulunun yazıyı yayımlama konusunda çekimser olduğunu öğrendim. Ben de yazımı başka bir dergide yayımlayacağımı bildirince, bu kişi vasıtasıyla adı geçen derginin editörlerinden biri, yazımın Ekim 2017'de çıkacak olan 42. sayıda neşredilebileceği haberini gönderdi. Bu tarihin benim için geç olduğu düşüncesiyle, cevabımı *Cihannüma* dergisinde neşreliyorum.

Cevaplarımı tematik olarak gruplandırarak vereceğim. Böylece Veren'in yazısındaki sıra yerine, en önemli gördüğüm noktalardan başlama imkânına sahip olacağım. Herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermemek için önce Veren'in yargısını, sonra da konu hakkındaki cevabımı sunacağım.

* Yrd. Doç. Dr., *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü*, Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Yerleşkesi, 45140, Muradiye, Yunussemre – Manisa / Türkiye, gurolpehlivan@hotmail.com

a. Kitapta Bulunmadığını Yazdığı Yerler

Aslında bu yazıyı yazmamın iki sebebinden biri Veren'in bu isnatlarıdır. Bunlar da iki noktada toplanıyor:

İlki, çalışmamda “Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması” destanının niçin Vatikan nüshasında olmadığını açıklamadığımı iddia etmesi. Bu konuda Veren'in ifadeleri aşağıdadır:

“Öte yandan Vatikan müstensihinin altı boydan oluşan nüshayı mantığı esas alarak kurguya uymayan metinleri çıkardığı iddiasında bulunurken altı boyda da Salur Kazan'ın dâhil olduğu serüvenlerin işlenmesine karşın “Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması” boyunun bu nüshaya alınmayışından ve nedeninden söz etmemektedir.” (s. 399, 2. paragraf)

Mademki söz etmiyorum, s. 480, 1. paragrafta başlayan “*Hem Rossi'nin hem de Gökyay'ın, özellikle vurgulama gereği duydukları Kazan'ın oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması Destanı niçin V'de yoktur? Esasen bir Salur Kazan anlatmaları toplaması olduğunu ihsas ettirecek bir başlığa sahip olan V'de bu destanın eksikliği hemen dikkati çekmektedir.*” cümleleri ve devamındaki iki sayfalık açıklama nedir?

İkinci isnat ise “*Boylardaki cümlelerin arka planındaki rubi-ideolojik yapıyı keşfetmeye yönelik çok yönlü bir çalışmaya yönelen yazar; cümle yapısı, anlatım tekniği vb. öğelerden yararlanarak müstensihlerin edebi kimlikleri ve dönemin konjonktürüyle ilişkilerine yönelik bir çıkarım yapamamaktadır.*” (s. 399, 3. paragraf) eleştirisine bağlı olarak, Vatikan nüshasının Âlemşah'a sunulmuş olduğunu atladığıma dair olmalıdır. Veren, bu konuda da şunları yazmaktadır:

“Öte yandan Mustafa Kaçalın “*Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*” kitabında (s. 12-14) Vatikan nüshasının II. Beyazıt'ın oğlu Şehzade Âlemşah'a ithafen (1512) hazırlandığını kaydetmektedir. Bu bilgi temelinde Vatikan müstensihinin “*maddi kazanç*” beklentisi ile hareket ederek kısa zamanda bir nüsha hazırlama kaygısı olasılığı yazar tarafından dikkate alınmamıştır.” (s. 399, 3. paragraf)

Evet, kitabımda Âlemşah'la ilgili hiçbir yorum yapmadım. Çünkü bu konuda yorum yapmamı gerektirecek ciddi bir veri mevcut değildir. Dolayısıyla Vatikan nüshasının “*Âlemşah'a ithafen hazırlandığını*” düşünmüyorum. Ancak burada açıklanması gereken öncelikli bir mesele var. Veren, yukarıdaki bilgiyi Mustafa Kaçalın'e dayandırıyor. Açıkçası Veren'in yazısını ilk okuduğumda bir an şaşırardım. Çünkü Kaçalın'in böyle bir şeyi yazmasının imkânsız olduğunu bildiğim hâlde, “Acaba, yazmış olabilir mi?” diye aklımdan geçirdim. Sonra Kaçalın'in çalışmasının Veren'in sayfa numaralarını verdiği kısmını incelediğimde böyle bir bilginin orada yazmadığını gördüm. Kaçalın, aynen şöyle yazmaktadır:

“[...] 107 yapraklık dergi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm 2^a-58^a yaprakları arasında *Hikâye-i Latîfe-i U'cûbe ve Mahcûbe-i Zarîfe* adlı Sıdkı lâkaplı Hasan Balı oğlu Ahmed tarafından 57 yapraklık

Farsçadan Türkçeye çevrilmiş ve II. Bayezid Han [1481-1512]'ın oğlu şehzade Âlemşah [ö. 1512-1513]'a armağan edilmiş olan hikâyelerden ibarettir. İkinci bölüm 58^b-108^a yaprakları arasında, 106-107. yaprakları eksik olduğundan 48 yapraklık *Hikâyet-i Oğuz-nâme-i Kazan Beg ve Gayrı* adlı nesihle yazılmış, sayfasında 13'er satır bulunan baştan sona harekeli Oğuz hikâyeleri vardır.”¹

Dikkat edilirse, ne burada ne de kitabının başka bir yerinde Kaçalın, Vatikan nüshasının Âlemşah'a ait olduğunu iddia etmektedir. Kaçalın, sadece mecmuadaki ilk eserin Âlemşah'a armağan edildiğini kaydetmektedir. Yazma eserlerle uğraşanların çok iyi bileceği üzere, bu tarz mecmualarda farklı zaman, yazar veya şaire ait eserler bir araya toplanabilir. Nitekim bir mecmuada 15. yüzyıldan 19. asra kadar uzanan eserlerin bulunması çok doğaldır. Dolayısıyla örneğin 16. yüzyılda birine ithaf edilmiş A eserinin mecmuadaki varlığı, diğer eserlerin de o kişiyle ilişkisini göstermez. Yazmanın birisine ait olduğunun ispatı için yazmada ya o kimseye ait mührün veya temellük kaydının olması gerekir. Dolayısıyla bu mecmuadaki ilk eserden hareketle, ikinci eserin de Âlemşah'a sunulduğunu iddia etmek bilimsel açıdan kabul edilebilir nitelikte değildir. Kaçalın de bunu çok iyi bildiği için böyle bir iddiada bulunmamıştır.

Vatikan nüshasında, yazmanın dört sahibinin ikisi Arapça, biri Farsça, biri Latince temellük kaydı mevcuttur. Bunların hiçbiri Âlemşah'la ilgili değildir. Yazmanın adını bildiğimiz sahipleri: Seyyid Ahmed, Elvan, Mustafa Efendi ve Canuenas'dır. Âlemşah'ın adı, *Hikâye-i Latîfe-i U'cûbe ve Mahcûbe-i Zarîfe* isimli eserin bulunduğu yazmanın 4. sayfasının 10. satırında geçmektedir. Ön ve arkasındaki satırlarla birlikte okunduğunda, sadece bu eseri bağlayıcı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Âlemşah'ın yazmanın devamındaki ikinci eser olan *Hikâyet-i Oğuz-nâme-i Kazan Beg ve Gayrı* ile münasebeti, bence, yoktur.

Böyle olunca, Vatikan müstensihini Âlemşah'ın yaşadığı dönem ve konjonktürle bağlantılı olarak ele almak mümkün olmamaktadır. Kaldı ki hakkında bilinenlerin çok sınırlı olduğu bir şehzade ve yaptıklarıyla Dede Korkut Destanları nasıl bağlantılı bir şekilde incelenebilir? Bunları bir cümle içinde birbiri ardınca sıralamak kolay, ama uygulamak mümkün değil! Çünkü öncelikle eserin Âlemşah'a sunulduğunu belirleyeceksiniz, sonra eseri okuduğunu tespit edeceksiniz, ardından da eserden etkilendiğini ve siyasi hareketlerine etki ettiğini karşılaştırmalı biçimde ortaya koyabileceksiniz. Bunlar güzel hayaller; fakat bunların hiçbirini gerçekleştirmek, kaynakların imkânları göz önüne alındığında, mümkün değildir. Öte yandan Vatikan müstensihini “*maddi kazanç beklentisiyle kısa zamanda bir nüsha hazırlama kaygısı*” ile hareket etse, niçin metindeki anlaşılmayan kelimeleri anlaşılabilirleriyle değiştirme zahmetine katlansın, metinde bazı kurgu değişikliklerine gitsin, aile değerine bağlı olarak destanlarda düzenli uyarlamalar yapsın? Bunların

¹ Mustafa S. Kaçalın, *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi Hikâyet-i Oğuz-nâme-i Kazan Beg ve Gayrı –Metin ve Açıklamalar-*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006, s. 12.

hiçbiriyle uğraşmaz, gördüğünü yazardı. Bu, çok daha kolay bir hareket tarzı olurdu.

Bu iki örnekte de görüldüğü gibi Veren, incelediğini iddia ettiği eserleri üstünkörü okuyarak hüküm vermekte, bir çalışmadan ele aldığı metnin ve yararlanabileceği kaynakların çok ötesinde taleplerde bulunmaktadır. Bu da herhalde, biraz aşağıda üslûpla ilgili olarak bahsedeceğim, Veren'in çok önemseydiği "bilim adamının kendinden emin olma" tavrıyla yakından ilişkili olsa gerek.

b. Yanlış Anlamalar

Veren, aşağıda vereceğim iki örnekteyse yazdıklarını yanlış anlamıştır. Öncelikle arasöz kullanımlarıyla ilgili eleştirisine bakalım:

"Olgusallıkla teori arasında gidip gelen yazarın irdelemelerini temellendirdiği kuram ve kavramların tüm öğelerini kullanmadığı "*-arasöz kullanımında İlhan Başgöz'ün ortaya koyduğu üç tip arasöz varlığından şahsi serzeniş ve itiraflar sınıflandırmasını kullanmaması gibi-*" (s. 196-198); olası eleştirilere de "*tablîl noktasında bir teoriye bağlanmak yerine, eklektik bir yönelim sergiledim*" (s. 24) sözleriyle "ön-cevap" geliştirdiği görülmektedir." (s. 398, 2. paragraf)

Öncelikle burada ciddi bir teknik hata var. Veren'in tırnak içinde ve italik olarak, bana aitmiş gibi verdiği "*-arasöz kullanımında İlhan Başgöz'ün ortaya koyduğu üç tip arasöz varlığından şahsi serzeniş ve itiraflar sınıflandırmasını kullanmaması gibi-*" (s. 196-198)" cümlesi benim değil. Zaten bir cümlenin 196-198. sayfalar arasında devam etmesi de olası değil! Veren, her zamanki kendinden emin tavrını burada da gösteriyor ve kendi cümlesini bana mâl ediyor. Gelelim cümlenin ihtiva ettiği eleştiriye, yani arasözleri tasnif ederken "şahsi serzeniş ve itiraflar" tipindeki arasözleri sınıflandırmamda kullanmadığım meselesine. Evet, kullanmadım. Çünkü *Dede Korkut Kitabı*'nda bu tipte arasöz yoktur. Olsaydı seve seve bu tip arasözler için de bir başlık açardım. Nitekim bu durumu:

"*Dede Korkut Kitabı*'ndaki arasözleri; a. Açıklayıcı ve Öğretici, b. Görüş, Yorum ve Eleştiriler, olarak iki grupta incelenebilir. Başgöz'ün üçüncü grup olarak ele aldığı "Şahsi serzeniş ve itiraflar"lara *Dede Korkut Destanları*'nda rastlanmamaktadır. Bu gruba rastlanmaması, kanaatimce, eserin yazılı oluşuyla doğrudan ilişkilidir. Sözlü ortamın samimiliği içinde karşılıklı ilişki tabanında yaratılan metnin, yazıya aktarılması sırasında, bu özelliklerinin belli oranda törpülenebileceği varsayılabilir. Eseri yazıya geçiren ilk kişi, hikâye içindeki bu yapıları kaydetmeyip gereksiz görmüş olabilir. Çünkü bu grubu oluşturan arasözler, daha belirgin bir biçimde anlatılan metinden kopuktur ve farkına varılmaları kolaydır." (s. 198)

şeklinde, kendimce gerekçesini de vererek, açıklıyorum. Veren'in aksine, olmayan şeye başlık açacak kadar kendimden emin değilim. Dolayısıyla bunun ne eklektik yönelimimle ne de "ön-cevap geliştirmek"le ilgisi yok.

İkinci olarak, Bahtin'den yararlanma şeklimi doğru anlamadığımı gösteren şu cümle:

"Metindeki cümlelerin arka planındaki ruhi-ideolojik yapıyı keşfetme yönelik çok yönlü bir çalışma yapma gayretinde olduğu gözlenen yazar; Mihail Bahtin'in "monolojizm" varsayımlarından etkilenmesine karşın boylarla varsayımların örtüşmediğini de kabul etmektedir." (s. 398, 6. paragraf)

Burada Bahtin'in "monolojizm" açıklamasını kullandığım doğru bir tespit; ancak "*varsayımların örtüşmediğini de kabul etmektedir*" yargısı sorunlu. Çünkü "*kabul etmektedir*" ifadesi benim Bahtin'e uyduğum anlamını vermektedir. Oysa burada "örtüşmediği" tespiti zaten benimdir ve Bahtin'le ters düştüğüm noktadır. Dolayısıyla Bahtin'le olan ilişkim, yazarın ihsas ettirdiği şekilde bir tâbi-metbû ilişkisi değildir. Buradaki ifade de "*kabul etmektedir*" değil, "vurgulamaktadır, tespit etmektedir" gibi bir yapı olmalıdır.

c. Bilimsel Üslûp ve Yaklaşım

Bu yazıyı kaleme almamın ikinci sebebi de Veren'in üslûbunu için yazdığı aşağıdaki cümlelerdir:

"Yazarın "ben" ve "biz" ikilemi (s. 17-18-195) ile "düşünüyorum" (s. 490-493), "sanıyorum", "belki" (s. 490), "inanıyorum" (s. 490) vb. biçimde birinci tekil şahıs üslubu kullanması; kararsızlığının, güven bunalımının ve tedirginliğinin dışı vurumu mudur sorularını akla getirmektedir. Master tezinin "tespit"; doktora tezinin "ispat" temelinde inşa edildiği düşünülürse akademik çalışmalarda kararlı, güven verici ve konuya hâkimiyeti dışı vuran akademik bir imla kullanılması akla gelmektedir." (s. 399, 1. paragraf)

Yukarıdaki alıntı birbiriyle yakından ilişkili iki mesele ihtiva etmektedir: İlki üslûp, ikincisi bilimsel çalışmalarda tespit-ispat. Öncelikle üslûptan başlayayım. Veren'e göre, kitabımda birinci tekil şahıs kullanmam ve yer yer "ben-biz" ikilemi yaşamam çalışmamın güven vericiliğini zedelemekte, konuya hâkim olmadığım izlenimi yaratmaktadır. Çünkü bilim adamı "*kararlı, güven verici ve konuya hâkimiyeti dışı vuran akademik bir imla*" kullanan kişidir. Hayır, hiç de öyle değil. Öyle olmak zorunda da değil. Öncelikle bilim, öyle iki kere ikinin her zaman dört ettiği bir alan değildir. Bunu bilen bilim adamları da kendilerini hiç de hâkimâne bir edayla konuşmak zorunluluğunda hissetmezler. Nitekim bu hususu kitabın "Önsöz"ünde özellikle belirtmişim. Ancak Veren'in açıklamalarını dikkate almadığımı görüyorum. Konuyla ilgili çok farklı bilim adamlarından örnek verebilirim; ama

konumuzla ilgili olmasını istediğimden şu büyük Korkutşinaslardan alıntılar yapacağım:

Semih Tezcan'dan:

“[...] kara koç biçimine sokmuş olduğunu **sanıyorum**”²

“**Belki** şöyle anlaşılmalı: ‘Hayırsız oğlu yetişse (babasının) ocağındaki ateşin altındaki destektir’. Yani: ‘Hayırsız oğlu bile baba ocağını sürdürmekte işe yarar’ **denmek istenmiş olabilir**”³

“[...] bu sorunun kesin bir çözüme ulaştırılması **bana mümkün görünmüyor**. Yine de şu açıklama **önerileri üzerinde düşünülebilir**”⁴

Sadettin Özçelik'ten:

“[...] *öğrenilen geçmiş zaman eki* (-mİş) fonksiyonunda kullanıldığını **düşünüyorum**”⁵

“[...] ‘Bu gece gerdege girür, dedi’ cümlesi de **muhtemelen** anlatıcılar tarafından eklenmiş **olmalıdır**.”⁶

Son olarak vereceğim örnekler, Veren'in yüksek lisans yaptığı Hacettepe Üniversitesi halk bilimi ekolünün kurucularından olan Dursun Yıldırım'a ait:

“**Sanırım** bu ifadelerin varlığı, onların bize sözel yaratıcılık ortamı icrasından hemen kayda alındığını söylemeye yeterli bulunmuştur.”⁷

“Metinlerin bu sorun açısından ele alınıp kendi başına sorgulanması icap eder **kanısındayım**.”⁸

“Bu yazı, [...] onların hangi yaratıcılık ortamı yoluyla bize bugünkü biçimleriyle eriştiği sorununu kendi başına **sorgulamayı deneyecektir. Belki bu çaba da, sorunu istenilen düzeyde bir anlaşılabilirliğe kavuşturmayacaktır. Okumakta olduğunuz bu yazının böyle bir iddiası da yoktur**. Ama, yazının en azından, metinlerin doğru anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından çok önemli saydığım bu sorunu bilimsel eleştiri düzlemine taşıyacağı **umudundayım**.”⁹

2 Semih Tezcan, *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 42.

3 Tezcan, *age*, s. 45.

4 Tezcan, *age*, s. 170.

5 Sadettin Özçelik, *Dede Korkut Araştırmalar Notları/Dizin/Metin*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005, s. 177.

6 Özçelik, *age*, s. 151.

7 Dursun Yıldırım, “Kitâb-ı Dedem Qorqud Metinleri Hangi Yaratıcılık Ortamından Geliyor?”, *Türkbilgi*, 3 (2002), s. 132.

8 Yıldırım, *agm*, s. 132.

9 Yıldırım, *agm*, s. 132.

Herhalde Veren, yukarıdaki örneklerin de “kararsızlığının, güven bunalımının ve tedirginliğinin dışı vurumu”nun bir sonucu olduğunu düşünmüyordur? Ben, yukarıdaki gibi ifadelere bilimde ihtiyat, görüşleri konusunda tartışmaya açık olmak, Tanrı rolüne soyunmamak diyorum. Çünkü başucu kitaplarımdan olan Kenneth Goldstein’in *Sabada Folklor Derleme Metodları*’nın “Sunuş” yazısı içinde yer verilen ve A. N. Whitehead’e ait olan “Bilginlerin kendilerine fazla güvenmesi, medeniyetin traji-komik bir yönünü teşkil etmektedir”¹⁰ yargısını kulağıma küpe ediyorum. Kullandığım “kulağıma küpe etmek” deyimini de bana, Veren’in aşağıda verdiği paragrafını irdelemek imkânı veriyor:

“Akademik bir çalışma olan söz konusu kitapta kimi popüler terimlerin kullanılması “... 1990’ların sonlarına kadar üvey evlat muamelesi görmüştür.” (s. 21), “... ağızından şu manidar kelimeler dökülür.” (s. 370), “... başkalarının uyarılarına kulak verilmelidir.” (s. 368) dikkat çekicidir.” (s. 399, 4. paragraf)

Yukarıda Veren’in “popüler terimlerin kullanılması”na örnek olarak gösterdiği cümlelerin hangisi bu tarzda kelimeler içermektedir? Herhalde Veren, “üvey evlat muamelesi görmek”, “kelimelerin dökülmesi”, “kulak vermek” gibi deyimleri kastediyor. Bir dilin deyim hazinesinin “popüler terim” olarak ifade edildiğini duymamıştım. Bu sayede öğrenmiş oldum!

Bu noktada son olarak şunu da belirtmek istiyorum ki günümüzde bilimsel metinler bırakın birinci tekil şahısla yazılmayı, anlatı biçiminde bile kaleme alınmaktadır. Harvard Üniversitesi profesörlerinden olan Roy Mottahedeh’in *Peygamberin Hırkası: İran’da Din ve Politika Bilgi ve Güç* isimli eseri bu türe mükemmel bir örnek teşkil eder. Mottahedeh, Ali Haşimi isimli bir molla üzerinden İran’da din-politika-medrese ilişkilerini incelemektedir. Bu kitabın ilk cümlesini alıntılamanın ne demek istediğimi anlatacağını düşünüyorum:

“Ali Haşimi 1979 Şubatının 11’inde öğle yemeğinden sonra radyoyu ancak yarım kulakla dinliyor, Tahran’daki kavganın sonucu ne olursa olsun, bahçesine bir şeyler ekebilirse daha mutlu olacağını biliyordu.”¹¹

Yukarıdaki örneklerden de açıkça görüldüğü gibi önemli olan hangi üslubu kullandığınız değil, ne yazdığınızdır. Yazdıklarınız zırvaysa, sadece kendinden emin birinin zırvalaması olur. Yazdıklarınız emek mahsulü ve tutarlıysa, “sanılarınız” bile bir kıymete sahiptir.

Alıntıda ikinci mesele ise “*Master tezinin ‘tespit’; doktora tezinin ‘ispat’ temelinde inşa edildiği düşünülürse*” yargısıdır. Öncelikle benim gibi kitabının en başına (s. 17) K. R. Popper’den oldukça anarşist bir epigraf koymuş birinin bu yargıyı kabul etmesi beklenemez. Çünkü bu yargı, 19. yüzyıl pozitivistizminin bir yansımasından başka bir

¹⁰ Çev. Ahmet Edip Uysal, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977, s. III.

¹¹ Roy Mottahedeh, *Peygamberin Hırkası: İran’da Din ve Politika Bilgi ve Güç*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003, s. XXV.

şey değildir. Açıkçası Veren'in bu postulata inanması, normal şartlarda, beni ilgilendirmez. Ama benim bilim anlayışıma müdahale edildiği için bu hususta bazı açıklamalar yapmak durumundayım.

17. ve 18. yüzyılda yaşanan Aydınlanma Dönemi, “Akıl Çağı”nı başlatmıştır. Aydınlanmacılar, insan mutluluğunun “doğru aklın” insanî, ruhî ve tabîi alanlara uygulanmasıyla elde edilebileceğini varsaymışlar, bunların da herhangi bir kutsal otoriteye başvurmaksızın insan aklı kullanılarak mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Pek çok düşünür ve bilim adamının katkısıyla ortaya çıkan ve pozivist/akılcı paradigma olarak isimlendirilen bu anlayış şu özellikleri göstermekteydi: Gerçeklik basittir, hiyerarşi düzenin ilkesidir, evren mekaniktir, gelecek ve yön belirlidir, şeyler arasında nedensellik ilişkisi mevcuttur, değişim nicel ve birikim şeklindedir, nesnellik zorunludur. Bugün daha çok “Newtoncu bilimsel paradigma” adı verilen bu anlayışta büyük ölçüde makine örneğinin evrenin işleyişine uygulandığı görülmektedir. Bunun anlamı, evrenin de aynı bir makine gibi mekanik olarak işlediği yargısıdır. Daha sonra yapılan katkı ve eklemelerle, bu anlayış üç temel varsayım üzerine oturdu. Bunlardan konumuzla doğrudan ilgili olan varsayım “*Bilim adamı, araştırmacı ve gözlemci deneyinden soyutlanmalıdır. Yani dışarıdan gözlem, gerçekliğin nesnel bir biçimde algılanması ve saptanması için gereklidir.*” şeklindedir.¹² Geçmişte bilim, gerçek ve nesnellikle ilişkilendirildiğinden sosyal bilimciler, nesnel, net, tarafsız ve mecazsız diye nitelendirilen bir dil kullanmışlardır.¹³

Pozitivizm ötesi ve akılcılık ötesi yaklaşımlar ise özellikle Einstein'ın “Görelilik Kuramı”nın gözlemcinin süreçteki etkisini ortaya koyması ve Heisenberg'in “belirsizlik ilkesi”nin nesnellik ilkesini sorgulanabilir hâle getirmesinden çok etkilenmişlerdir. Bu paradigmalardan temel nitelikleri ise şu şekildedir: Gerçeklik karmaşıktır, heterarşi düzendir, evren holografiktir, gelecek ve yön belirsizdir, ilişkiler doğrusal değildir ve karşılıklı nedensellik vardır, değişim morfogenetiktir, gözlemci belirli bir bakış açısına sahip katılımcıdır.¹⁴ Bu anlayışın dil ve anlatımdaki yansıması Sandelowski tarafından “*sanatla bilimin buluştuğu bir yer*”¹⁵ olarak nitelenir. Bu bakış açısı, araştırma raporunun sunum biçiminin zamanla büyük bir çeşitlilik içermesi sonucunu doğurmuştur:

Otoetnografya, kurgu, şiir, drama, okuyucu tiyatro, hikâyeler yazma, özdeyişler, basamaklandırılmış deyimler, sohbetler, mektuplar, çok sesli metinler,

¹² Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, ss. 23-25; Corrine Glesne, *Nitel Araştırmaya Giriş*, çev. ed. Ali Ersoy, Pelin Yalçınoğlu, Ankara: Anı Yayıncılık, 2015, ss. 8-12; Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. ed. Selahattin Turan, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015, ss. 7-13.

¹³ Glesne, *age*, s. 333.

¹⁴ Yıldırım-Şimşek, *age*, ss. 27-29.

¹⁵ Glesne, *age*, s. 333.

komedi, eleştiri (hiciv/satire), alegori, görsel metinler, hiper metinler, sergiler, koreograflanmış bulgular, performans kısımları ve benzerleridir.¹⁶

Nitekim temelde K. R. Popper'in görüşlerine dayanan Yılmaz Özakpınar, bilimde ispatla ilgili olarak şunları yazmaktadır:

“Bir fikir yukarıda anlatılan biçimde desteklediği zaman bilim adamları, fikrin doğruluk ihtimali olduğu kanaatine varırlar. O fikirle ilgili araştırmalar sürer gider. Doğruluk ihtimalinin son derece yüksek olduğuna karar verildiği zaman bile bir miktar şüphe daima kalır. [...] Gerçekte tutumları şudur: çok çeşitli test işlemleriyle bu fikir o kadar çok desteklendi ki biz onu, aksi ispat edilinceye kadar, yani ortaya yeni bir gözlem onunla bağdaşmayıp bizi başka bir fikir aramaya zorlayıncaya kadar doğru kabul ederiz. **Yani bilim, hiçbir fikri, o fikir ne kadar çok desteklenirse desteklensin, kesin olarak ispatlanmış ya da değişmez bir şekilde doğru kabul etmez.**”¹⁷ (vurgu bana ait)

Bu cümleler sadece Özakpınar'ın değil, günümüz biliminin vardığı noktadır. Yukarıda kısaca tasvir etmeye çalıştığım ortamdaki özgür söylem ve yaklaşım nerede? Veren'in “ben-biz, sanırım” kelimelerine takılması nerede?

d. Diğer Bazı İtirazlar

Bu başlık altında Veren'in Dede Korkut Kitabı'nın yorumlanışına yönelik iki eleştirisini ele almak istiyorum:

“Dresden ve Vatikan nüshalarının ortak bir dip nüshadan çoğaltıldığını kaydeden yazarın, Vatikan nüshasının az miktarda “boy” içermesi ve kimi yerlerinde kısaltmaya gidilmesinin göz önünde bulundurarak Vatikan nüshasının Dresden nüshasından yararlanılarak hazırlanma olasılığını gözden uzak tutmaktadır.” (s. 399, 2. Paragraf)

Evet, bu olasılığa ihtimal vermiyorum. Esasen Muharrem Ergin'in ortaya attığı bu görüşün gerek filolojik gerekse metinsel açıdan mümkün olmadığı, günümüz filologları arasında da genel bir kanıdır. Nitekim Sadettin Özçelik son çalışmasında¹⁸ bunun delillerini ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur. Bence de bu kanı makûldür. Kaldı ki Veren'in çalışmamın ana teziyle ilgili olarak atladığı çok önemli bir nokta var. Vatikan müstensihisi, metnini Dresden nüshasından kopyalamış bile olsa, benim tezimin omurgasını oluşturan “*metin üzerinde müstensih etkisi vardır*” hipotezini etkilememektedir.

¹⁶ Merriam, *age*, s. 230; Glesne, *age*, ss. 341-360.

¹⁷ Yılmaz Özakpınar, *Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turban*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1997, ss. 61-62.

¹⁸ Sadettin Özçelik, *Dede Korkut –Dresden Nüshası- Giriş, Notlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016, ss. 52-64.

Son olarak Veren'in anlamakta zorlandığım şu paragrafını vermek istiyorum:

“Son olarak da şu soru akla gelmektedir: Dede Korkut Kitabı sadece itibari bir edebi metin midir? Dede Korkut Kitabı'ndaki boylarda tüm kuramlar ve yöntemler kullanılarak ideoloji, tarih, coğrafya ile ruhi-ideolojik arka plan ya da derin yapı öğeleri aranmalı mıdır? Bu yaklaşım metni ve Dede Korkut'u dar bir coğrafyaya sıkıştırarak yerelleştirir mi?” (s. 399, 5. Paragraf)

Dede Korkut Kitabı, evet itibari bir metindir. Her anlatı öyledir. Tür olarak farklı olsa da tahkiyeli metin olma özelliği değişmez. Başka ne olabilir ki? Bu metinde “ideoloji, tarih, coğrafya vs.” aranmalı mıdır? Tabii ki aranmalıdır. Başka türlü yapmak “Bu metni kendi hâline bırakalım, orada dursun.” anlamına gelir. Yukarıda anılan öğeleri aramak elbette metni dar bir coğrafyaya sıkıştırmaz ve yerelleştirmez. Aslında bu üç soru, Veren'in edebî metin tahlilinin önemini kavrayamadığının bir göstergesidir.

Sonuç Yerine

Yukarıdaki açıklamalarım ışığında görüldüğü gibi Veren'in tanıttığı/eleştirdiği kitabı baştan sona dikkatli bir biçimde okumadığı anlaşılacaktır. Eğer okuduğu iddiasındaysa, “a. Kitapta Bulunmadığını Yazdığı Yerler” başlığı altında yazdıkları nedir? Üslûp ve yüksek lisans-doktora tezlerinin dayandığı esaslar hakkında yazdıkları ise 19. yüzyıl pozitivizminin bir yansıması olarak okunabilir ve kimseyi bağlamaz.

Makalesi yayımlandıktan sonra Veren, yazısını derhal sosyal medya hesabından ve kendi internet sayfasından ilan etmişti. Umuyorum ki kendisine verdiğim cevabı da aynı hız ve gayretle hem sosyal medya hesabında hem de internet sayfasında ilan eder. Çünkü centilmenlik bunu gerektirir.